

класичних систем управління якістю до особливостей функціонування сільсько-господарських підприємств України на сучасному етапі їх розвитку.

Література:

1. Зось-Кіор М. В. Управління якістю і конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств в умовах глобалізації економіки / М. В. Зось-Кіор, Н. С. Соколова: монографія. – Луганск: ЛНАУ, Елтон-2, 2012. – 248 с.;
2. Соколова Н. С. Особливості управління якістю продукції на підприємствах / Н. С. Соколова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. - № 2. , Т.2. – С.28-31.
3. Дудар Л. І. Система управління якістю-основа для підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції / Л. І. Дудар // Наукові записки : зб. наук. праць каф. екон. аналізу. – Тернопіль : Економічна думка, 2004. – Вип. 13, ч. 1. – С. 48-53.
4. Махмудов Х. З. Шляхи забезпечення ефективності систем управління якістю на ринку продовольства / Х. З. Махмудов // АгроСвіт. - 2008. - № 5. - С. 30-32.
5. Царенко О. М. Фактори формування та забезпечення якості агропромислової продукції / О. М. Царенко, В. П. Руденко, І. В. Ковальова // Современные технологии, экономика и экология в промышленности, на транспорте и в сельском хозяйстве. – Т. 1. – Алушта, 2001. – С. 47-51.
6. Зось-Кіор М. В. Управління якістю і конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств в умовах глобалізації економіки / М. В. Зось-Кіор, Н. С. Соколова: монографія. – Луганск: ЛНАУ, Елтон-2, 2012. – 248 с.
7. Мороз О. В., Ткачук Л. М. Організаційно-економічні фактори управління якістю на підприємствах. – Вінниця: УНІВЕРСАМ - Вінниця, 2005. – 137 с.
8. TQM как современная концепция управления качеством: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.topknowledge.ru/index.php?option=com>.
9. Бармашова Л. В. Совершенствование системы управления качеством выпускаемой продукции на промышленном предприятии: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.barmashova.ru/publikacii>.
10. Шаповал М. І. Менеджмент якості: Підручник. – 3-тє вид, випр. і доп. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2007. – 417с.

Рецензент – д. е. н., професор Сунрун О. М.

УДК 330.322

АНАЛІЗ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ОЦІНКИ ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Петренко І.І., асистент

Полтавська державна аграрна академія

У статті розглянуто методичні підходи до оцінки динаміки платоспроможності підприємства із застосуванням факторного детермінованого аналізу, обґрунтовано критерії та показники забезпечення платоспроможності аграрних підприємств.

The article considers the methodological approaches to assess the dynamics solvency using deterministic factor analysis, the criteria and indicators ensure the solvency of agricultural enterprises.

Постановка проблеми. Головною умовою успішного функціонування підприємства у ринковому середовищі є його конкурентні переваги, що дозволяють зайняти міцні позиції на ринку і тим самим забезпечити стійкий фінансовий стан. У зв'язку з цим особливого значення набуває визначення фінансово-інвестиційного потенціалу підприємства та виявлення можливості його реалізації.

Ю. В. Тимофеева фінансово-інвестиційний потенціал визначає як комплексну систему показників, що відображають здатність підприємства створювати, залучати і використовувати фонди грошових коштів з метою забезпечення безперервності діяльності, а також розвитку і вдосконалення форм, методів і моделей господарювання [0, с. 118].

Дана категорія відображає відтворювальний аспект функціонування економічного суб'єкта, тобто здатність підприємства генерувати необхідний обсяг фінансових ресурсів для продовження і розвитку своєї діяльності. Крім того, фінансові індикатори дозволяють визначити здатність підприємства брати участь в господарському обороті без здійснення перешкод для інших його учасників, забезпечивши достатній рівень платоспроможності та оборотності вкладеного капіталу. Таким чином, аналіз фінансово-інвестиційного потенціалу визначає можливість здійснення відтворювального та достатність його ресурсного забезпечення.

Найважливішою умовою наявності та нарощення фінансово-інвестиційного потенціалу є платоспроможність підприємства. Під платоспроможністю стосовно до суб'єкта господарювання розуміється його здатність своєчасно та в повному обсязі здійснювати розрахунки за своїми зобов'язаннями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади та практичні підходи до оцінки платоспроможності та ліквідності підприємств розглядалися в працях багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців та практиків, зокрема: М. Білика, І. Бланка, М. Болюха, Г. Савицької та інших. Проте потребують подальшого дослідження питання, що стосуються факторного аналізу платоспроможності суб'єктів господарювання, та у першу чергу – критеріїв і показників оцінки забезпечення платоспроможності аграрних підприємств.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування управлінських рішень, що приймаються на основі аналізу платоспроможності підприємства, її впливу на фінансово-інвестиційний потенціал підприємства, визначення критеріїв забезпечення платоспроможності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. З позиції В. В. Ковальова, фінансово-інвестиційний потенціал підприємства не зводиться лише до майнової компоненти; не менш важлива й фінансова його сторона, суть якої – у відображенні раціональності структури оборотних активів шляхом забезпечення поточних розрахунків, достатності грошових коштів, а також можливості підтримувати сформовану або бажану структуру джерел його фінансування. З позиції фінансової діяльності, у будь-якого підприємства виникає необхідність вирішення двох основних завдань:

– підтримання здатності відповідати за поточними фінансовими зобов'язаннями (визначається показниками ліквідності і платоспроможності);

– забезпечення довгострокового фінансування в необхідних обсягах і здатності підтримувати сформовану (або оптимальну) структуру капіталу (визначає досягнення фінансової стійкості підприємства) [6, с. 303].

На рис. 1 наведена блок-схема, що відображає взаємозв'язок між платоспроможністю, ліквідністю підприємства і ліквідністю балансу, яка має у своїй структурі кілька рівнів.

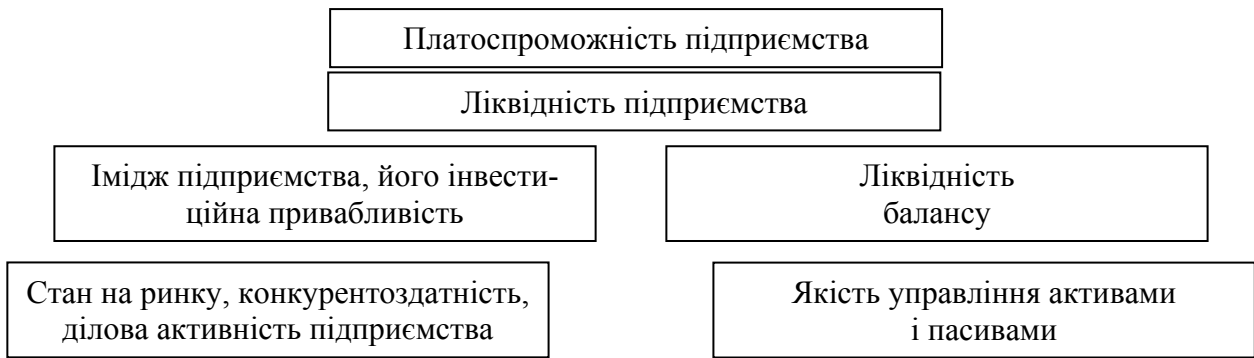

Рис. 1. Взаємозв'язок між показниками ліквідності та платоспроможності підприємства [6, с. 117]

Детермінований аналіз дозволяє досліджувати вплив факторів на результативний показник на основі моделей, де функціональний зв'язок між результативними і факторними показниками представлений у формалізованому вигляді як залежність, виражена за допомогою математичних дій.

Досвід використання певних моделей для визначення ступеня впливу факторів на рівень платоспроможності суб'єкта господарювання міститься у підручнику [6]. Автором наводиться мультиплікативна модель впливу на рівень платоспроможності двох факторів: структури активів і пасивів підприємства. При цьому платоспроможність оцінюється на основі показника поточної ліквідності. Факторна модель виглядає наступним чином:

$$\frac{OA}{ПЗ} = \frac{OA}{A} \times \frac{A}{ПЗ}, \quad (1)$$

де OA – оборотні активи;
ПЗ – поточні зобов'язання;
A – активи.

Перший дріб характеризує структуру активів з точки зору питомої ваги оборотних засобів, другий – показує величину, розраховану як питома вага поточних зобов'язань в загальній сумі джерел формування майна. Модель універсальна, оскільки спирається на загальні (єдині для підприємств будь-якої організаційно-правової форми і галузевої належності) факторні показники. Проте обмежена кількість факторних ознак, систематизованих у ній, не дозволяє успішно використовувати її для прийняття конкретних управлінських рішень.

Для побудови факторних систем жорстко детермінованого характеру необхідно провести систематизацію факторних показників платоспроможності (рис. 2).

Система факторів платоспроможності спирається на модель формування цього показника. Фактори першого ступеня визначають рівень покриття найбільш термінових зобов'язань господарюючого суб'єкта джерелами платежу.

В якості джерел платежу як фактора першого ступеня виступають оборотні засоби підприємства – фактори другого рівня. Джерелами поповнення оборотних засобів підприємства слугують виручка від реалізації продукції (робіт, послуг) і мобілізовані активи, складові фактори третього рівня. У свою чергу мобілізовані активи і виручка від реалізації обумовлені впливом сукупності факторів четвертого рівня (якістю продукції, політикою ціноутворення, рівнем

попиту, платоспроможністю споживачів, державної законодавчої політики, іммобілізованими активами, нераціонально використаними основними засобами, понаднормативними запасами готової продукції, неефективними довгостроковими і короткостроковими фінансовими вкладеннями).

Рис. 2. Система показників-факторів платоспроможності підприємства

Серед факторів першого ступеня знаходяться поточні зобов'язання, їх величина обумовлена складом і структурою джерел формування майна підприємства, які слід розглядати в якості фактора другого рівня, забезпеченого також сукупністю факторів третього рівня, які відображають особливості формування і управління витратами підприємства (власні оборотні кошти, розвиток фінансово-кредитної та податкової політики держави, рівень цін на продукцію природних монополій, постачальницько-збутова діяльність підприємства, рівень оптимізації витрат).

Представлена система факторів платоспроможності має неформалізовані ознаки, які майже не піддаються кількісній оцінці, що робить її неоднозначною, та потребує деталізації з урахуванням вимог до моделей оцінки рівня платоспроможності.

Автором розроблено дві моделі факторного детермінованого аналізу для оцінки динаміки платоспроможності суб'єкта господарювання:

1) перша модель – для оцінки впливу структури оборотних засобів підприємства на динаміку його платоспроможності;

2) друга – для аналізу впливу завантаженості оборотних засобів, оборотності власного капіталу і структури пасивів на динаміку платоспроможності підприємства.

В основі першої моделі лежить теза про те, що не всі елементи оборотних засобів підприємства визначають достатній рівень його фактичної платоспроможності. У структурі оборотних активів виділяються запаси, включаючи незавершене виробництво, дебіторська заборгованість і грошові кошти, які здійснюють відповідний вплив на показник платоспроможності. Формалізовано пропонована модель має вигляд:

$$\frac{OA}{ПЗ} = \frac{BЗ + ДЗ + ГК}{ПЗ} = \frac{BЗ}{ПЗ} + \frac{ДЗ}{ПЗ} + \frac{ГК}{ПЗ} \quad (2)$$

де OA – оборотні активи;

ПЗ – поточні зобов'язання;

BЗ – виробничі запаси;

ДЗ – дебіторська заборгованість, включаючи поточні фінансові інвестиції;

ГК – грошові кошти.

Модель дозволяє оцінити, наскільки рівень поточної ліквідності досліджуваного підприємства визначається ступенем покриття запасами, рахунками дебіторів і грошовими коштами підприємства. Розрахунки кількісного впливу факторів в моделі можна проводити за допомогою методу ланцюгової підстановки, абсолютних і відносних різниць. Модель заснована на якісних факторних показниках, є комбінованою, отримана методом подовження вихідної моделі в результаті розкладання чисельника на складові елементи.

Друга модель отримана з вихідної моделі коефіцієнта поточної ліквідності в результаті розширення зазначеної моделі з використанням показників виручки від реалізації і величини власного капіталу. При цьому враховується вплив таких чинників: коефіцієнт завантаженості оборотних активів, оборотність власного капіталу і структура пасивів.

На відміну від попередньої дана модель розраховується на базі середніх значень оборотних активів, власного та залученого капіталу за певний період, так як без цього не виконується умова пропорційності з показником виручки від реалізації. Формалізовано модель виглядає так:

$$\frac{OA}{ПЗ} = \frac{OA}{BP} \times \frac{BP}{BK} \times \frac{BK}{ПЗ} \quad (3)$$

де BP – виручка від реалізації;

BK – власний капітал.

Модель також є комбінованою, тому що поєднує в собі характеристики кратних і мультиплікативних детермінованих моделей.

Показник OA/BP називається коефіцієнтом завантаженості оборотних активів, і є величиною, оберненою коефіцієнту оборотності оборотних активів.

Показник BP/BK характеризує рівень віддачі власного капіталу по виручці від реалізації продукції.

Показник BK/ПЗ відображає співвідношення власних і поточних залучених коштів і тим самим характеризує структуру зобов'язань досліджуваного підприємства.

Розрахунок кількісного впливу факторів у даній моделі можна здійснювати, використовуючи метод ланцюгової підстановки, метод абсолютних і відносних різниць. Використання даної моделі дозволяє отримати кількісну оцінку ступеня впливу факторів, що визначають стан джерел платежу і поточних зобов'язань з метою виявлення пріоритетних напрямів антикризового впливу.

Водночас для оцінки забезпечення платоспроможності аграрного підприємства необхідні критерії та показники, які відрізняються від показників, що застосовуються при оцінці платоспроможності підприємства.

Критерій забезпечення платоспроможності аграрного підприємства, на нашу думку, повинен бути пов'язаний з показниками ефективності організаційно-економічного механізму АПК, враховувати вплив зовнішніх і внутрішніх факторів розвитку сільськогосподарського підприємства і ймовірність ризиків неплатоспроможності. З метою всебічного системного обґрунтування впливу макро- і мікроекономічних факторів на забезпечення платоспроможності аграрного підприємства та подолання кризових явищ, слід провести кореляційно-регресійну оцінку впливу різних факторів на його платоспроможність. Рівняння регресії виглядає наступним чином:

$$Y = a_0 + a_1 \cdot x_1 + a_2 \cdot x_2 \quad (4)$$

де Y – коефіцієнт покриття;

x_1 – показник рейтингової оцінки ефективності внутрішньогосподарських відносин на аграрному підприємстві;

x_2 – показник рейтингової оцінки впливу зовнішніх факторів.

Показник рейтингової оцінки ефективності внутрішньогосподарських відносин розраховується за наступним алгоритмом (рис. 3).

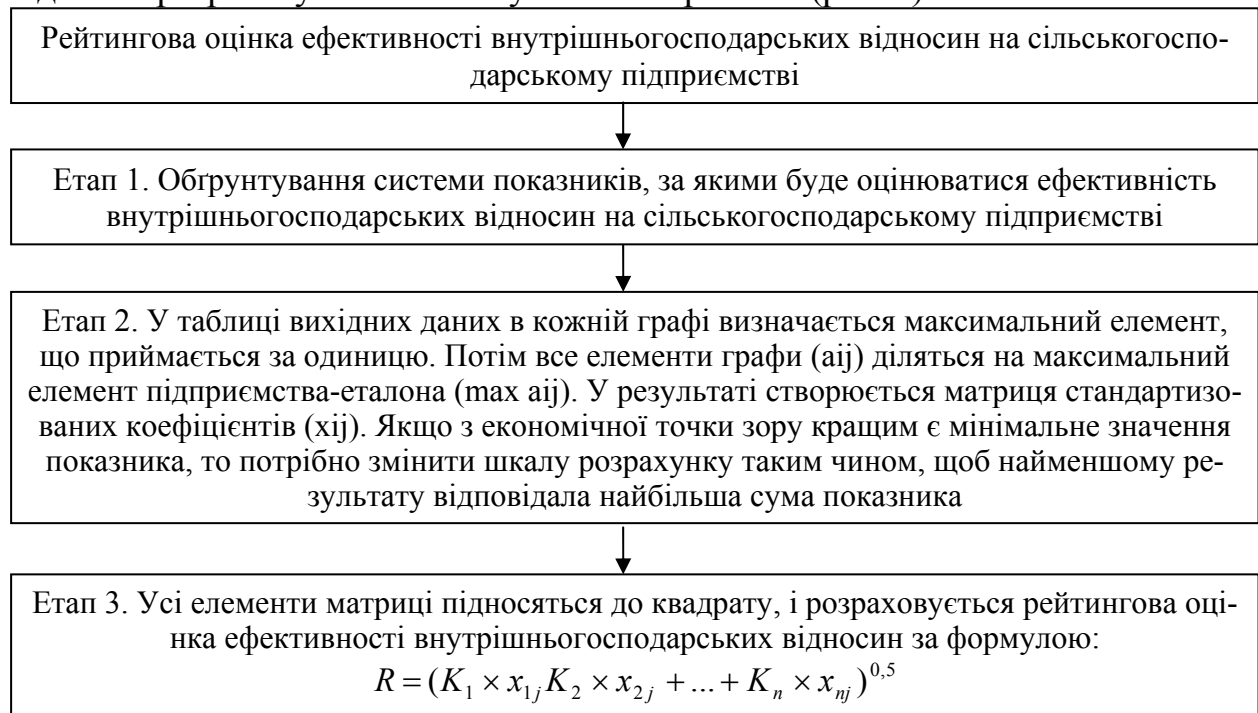

Рис. 3. Алгоритм розрахунку показника рейтингової оцінки ефективності внутрішньогосподарських відносин

В якості показників оцінки внутрішніх факторів розглядаються наступні показники:

- вихід валової продукції (у співставних цінах 2005 р.) в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь;
- вихід валової продукції (у співставних цінах 2005 р.) в розрахунку на 100 грн заробітної плати;
- частка оплати праці в загальній вартості матеріальних витрат;

- енергоозброєність 100 га ріллі;
- середньорічна величина оплати праці на 1 працівника.

В якості показників оцінки зовнішніх факторів розглядаються наступні показники:

- рентабельність продажів як показник ефективності реалізації продукції;
- розмір інвестицій в основний капітал;
- розмір субсидій на 100 га сільськогосподарських угідь;
- частка сплачених податків у загальному обсязі нарахованих сум податків.

В якості показників оцінки ефективності фінансових результатів розглядаються наступні показники:

- коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами;
- коефіцієнт оборотності запасів;
- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;
- коефіцієнт фінансової незалежності (автономії).

На підставі отриманого рівняння регресії отримуємо групи підприємств різного рівня рейтингових оцінок, вибираємо найбільш типові підприємства з кожної групи і аналізуємо різницю фактичних показників платоспроможності підприємств з плановими.

Висновки. Таким чином, досягнення достатнього рівня платоспроможності аграрного підприємства можливе шляхом прискорення оборотності елементів оборотних активів за рахунок:

- 1) виявлення резервів економії капіталу, інвестованого в запаси (на основі XYZ-аналізу запасів);
- 2) оптимізації платіжної дисципліни підприємства (на основі ABC- XYZ -аналізу дебіторської та кредиторської заборгованостей);
- 3) інвестування тимчасово вільних грошових коштів в оборот з метою отримання додаткового прибутку, а отже, подальших реінвестицій.

Література:

1. Безрукова Т. Л. Оценка динамики платежеспособности предприятия с применением моделей факторного детерминированного анализа / Т. Л. Безрукова // Известия высших учебных заведений. Северо-Кавказский регион. Серия : Общественные науки. – 2003. – № 4. – С. 58-63.
2. Белова Е. В. Методика оценки финансово-инвестиционного потенциала предприятий АПК / Е. В. Белова, Г. В. Ковальчук // Вестник Алтайского государственного аграрного университета. – 2010. – Т. 71. – № 9. – С. 88-91.
3. Жданов В. В. Критерии и показатели обеспечения платежеспособности сельскохозяйственного предприятия / В. В. Жданов // Вестник Алтайского государственного аграрного университета. – 2007. – № 1. – С. 71-73.
4. Калмакова Н. А. Управленческие решения, принимаемые на основе результатов матричного анализа платежеспособности и деловой активности предприятия / Н. А. Калмакова, О. В. Зубкова // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия : Экономика и менеджмент. – 2010. – № 20. – С. 88-94.
5. Ковалев В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры / В. В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 560 с.
6. Костирко Р. О. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / Р. О. Костирко – Х. : Фактор, 2007. – 784 с.
7. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : [учебник] / Г. В. Савицкая. – [5-е изд., перераб. и доп.]. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 536 с.
8. Тимофеева Ю. В. Формирование фондов денежных средств как элемент финансово-инвестиционного потенциала коммерческой организации / Ю. В. Тимофеева // Вестник Ростовского государственного экономического университета РИНХ. – 2008. – № 26. – С. 118-124.

Рецензент – к.е.н., профессор Аранчій В.І.